

פרשת עקב

הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֹתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
 וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
 (ז', י"ב)

ופרשיי: "והיה עקב תשמעון - אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון".

לכאורה עלינו לבאר, אם מדבר הפסוק במצוות 'קלות', כפי שכותב רש"י - אם כן מדוע מגיע עליהן שכר כל כך רב ועצום, כפי שממשיכים הפסוקים ומתארים (פסוקים י"ב - ט"ז): "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ואהבך וברכך והרבך, וברך פרי בטנך ופרי אדמתך, דגנך ותירשך ויצהרך, שגר אלפיך ועשתרות צאנך, על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך, ברוך תהיה מכל העמים, לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך, והסיר ה' ממך כל חולי, וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך, ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נתן לך?"

ונראה, כי הנה ידועים דברי המשנה במסכת אבות (פ"ב, מ"א): "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה - שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", וביאר הרמב"ם בפירוש המשניות וז"ל: "צריך ליזהר במצוה שיחשוב בה שהיא קלה".

כלומר, הרמב"ם מלמד אותנו, כי לאמיתו של דבר - אין מצוות שהן קלות, אלא יש מצוות שאנשים חושבים שהן קלות, אך לאמיתו של דבר - כל המצוות כולן יקרות מפז, ואין ערוך להן!

ואמנם, כך מוצאים אנו מפורש בגמרא במסכת ברכות (דף ו', ע"ב): "אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק: 'מאי כרום זלות לבני אדם?', אמר ליה: 'אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן'. הרי לנו, כי אין כל שייכות בין היחס של בני האדם אל המצוות - לבין ערכן האמיתי: גם המצוות אשר בני אדם מזלזלין בהן - עומדות ברומו של עולם!"

מעתה, פשוט וברור מדוע מבטיחה התורה שכר עצום ורב על אותן מצוות 'קלות'. שכן בודאי אין מדובר כאן על מצוות שהן קלות באמת, שהרי אין מציאות שכזו! אין בעולם מצוות 'קלות' - אלא רק מצוות ש'בני אדם מזלזלין בהן', אולם לאמיתו של דבר - כל המצוות כולן עומדות ברומו של עולם, ולפיכך שכון הרבה מאוד עד בלי שיעור, כפי שמפורש בפסוקים בפרשתנו!

וכאן, חובה גמורה היא על כל אחד ואחד מאיתנו, לערוך את חשבון נפשו, ולבחון כיצד הוא מתייחס לכל המצוות... האם יש מצוות או איסורים שהוא מזלזל בהם? האם ישנן מצוות שהוא אינו מחשיב משום מה?

אם מוצא האדם בנפשו כי יחסו כלפי מצוות כאלו ואחרות הינו יחס של זלזול, כביכול הינן 'מצוות קלות' - הרי שכאן בדיוק עליו להתחיל את עבודתו הרוחנית, להזהר דווקא בקיומן של אותן מצוות - אשר למעשה הן עומדות ברומו של עולם, ואם אמנם נקיים את דברי המשנה ונהיה כולנו 'זהירין במצוה קלה כבחמורה' - אין ספק בכך שזוכה לכל הברכות הנפלאות וההבטחות הגדולות שמבטיחה התורה עקב אשר תשמעו'...

מתי תבוא מצוה לידי ואקיימנה!

וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם (ז', י"ב)

ופרש"י: "ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו' - ישמור לך הבטחהו".

לכאורה ניתן לפרש את הפסוק באופן שונה מפירושו של רש"י, ולומר כי המילה 'ושמרתם', וכן המילה 'ושמר' - מתפרשות מלשון ציפיה והמתנה, כמו שנאמר לגבי חלומותיו של יוסף (בראשית ל"ז, י'): "ואביו שמר את הדבר - ופרש"י ש"היה ממתין ומצפה מתי יבוא".

אם יתפרשו המילים הללו באופן זה - הרי שמשמעות הפסוק תהיה כי מי שאינו מסתפק בקיום המצוות לאחר שבאו לידו, אלא ממתין ומצפה מתי תבוא מצוה לידו ויקיימה - הרי שגם הקב"ה מצידו לא יסתפק במתן שכרו, אלא ימתין ויצפה

תקנה _____ מקדש הלוי

להעניק לו שכר טוב, מתוך געגוע ורצון להיטיב לו בטובה הגדול ביותר שיכולה להמצא!

ואמנם, רמז לדבר יכולים אנו למצוא במילה הפותחת את הפסוק: "והיה". שכן הנה כבר לימדונו רבותינו (תנחומא שמיני ט) כי "כל 'והיה' - שמחה", והיינו שהמילה 'והיה' - מרמזת על לשון שמחה. מעתה, ברור כי בפסוק זה המתאר את שמחתו של הקב"ה לשלם את שכרו של המצפה לקיים את מצוותיו - מתאים להזכיר לשון זו המרמזת על שמחה, כפי שאכן פותח הפסוק: "והיה עקב תשמעון"!

שכר המשפטים בעקבתא דמשיחא

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֹהִים וְשִׁמְרְתֶם וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם (ז', י"ב)

מכאן ואילך, במהלך הפסוקים הבאים - מפרטת התורה ביתר פירוט את השכר הנפלא שיזכו ישראל אם יקיימו את ה'משפטים', וכפי שנאמר (פסוקים י"ב - ט"ז):

"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיך. ואהבך וברכך והרבך, וברך פרי בטנך ופרי אדמתך, דגנך ותירשך ויצהרך, שגר אלפיך ועשתרת צאנך, על האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך. ברוך תהיה מכל העמים, לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך. והסיר ה' ממך כל חולי, וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא שימם בך ונתנם בכל שונאיך. ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נותן לך וכו'".

אלא שכאן לכאורה יש להתפלא, על שום מה ולמה מפרטת התורה את השכר הנפלא שיקבלו ישראל דווקא בשל שמירת ה'משפטים'? הלא לכאורה מן הראוי היה להעניק שכר זה דווקא על שמירת ה'חוקים' - אשר שמירתם קשה יותר באשר טעמם אינו מובן לנו, ובאשר מלחמת היצר לגביהם גדולה וחזקה בהרבה!

ונראה לומר, שהפסוקים הללו מדברים על תקופת עקבתא דמשיחא, בה אנו נתונים כיום... בתקופתנו, כאשר נפרצו כל הגדרים וכל הסייגים - איש אינו מכיר בהבדל שבין החוקים למשפטים... גם המוסכמות הברורות ביותר, ההגיוניות ביותר, המתקבלות ביותר על הדעת - התנפצו לרסיסים, ואנשי הדור לא ישמרו גם על ה'משפטים' המתבקשים ביותר!

על כן, בימינו אנו - גם המשפטים נחשבים כ'חוקים', שכן הנסיון הקשה הכרוך בשמירתם - אינו פחות מהנסיון הכרוך בשמירת ה'חוקים'... בימינו אנו - גם על ידי ה'משפטים' ניתן לזכות לשכר טוב רב ועצום, כי לפום צערא - אגרא!
מעתה, כך יתפרש הפסוק: "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה", כלומר: כאשר תשמעו ותקיימו את המשפטים גם בתקופת ה'עקב', באחרית הימים - תקבלו שכר אינסופי בעוה"ז ובעוה"ב, הרבה יותר מאשר בזמנים קדמונים!

הנהגת העולם מאז בריאתו

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמְרֵתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם (ז', י"ב)

במדרש רבה על פסוק זה, מוצאים אנו מדרש פליאה, וכך שנינו (דברים רבה ג', א'):

"הלכה: אדם מישראל שיש לו מנורה שעשויה פרקים פרקים - מהו לטלטלה בשבת? כך שנו חכמים: המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת. ומשום מה מחייב? א"ר אבהו בשם רבי יוחנן: המרכיב את המנורה בשבת כאדם שבונה בשבת, ומי שהוא בונה בשבת חייב. א"ר יוסי ברבי חנינא: אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה תחלה? כשניתנה להן באלוהי וכו', ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת? לא נתתי לך אלא לטובתך וכו'. אמרו לו ישראל: 'ואימתי את נותן לנו שכר המצות שאנו עושים?', אמר להם: הקב"ה: 'מצות שאתם עושים - מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו, אבל שכרו ב'עקב' אני נותן לכם, מגין? ממה שקרינו בענינו: והיה עקב תשמעון".

ולכאורה, הדברים מחוסרי הבנה: מה השייכות בין אותו דין של מנורה העשויה פרקים פרקים - לבין הפסוק 'והיה עקב תשמעו'?

ונראה לבאר ולומר, שכן לכאורה, הלא מוצאים אנו שהתורה מבטיחה ברכות עד בלי די למי שהולך בדרך ה', בעוד בפועל, במציאות - אין אנו רואים זאת תמיד. אנו רואים לעיתים קרובות צדיק ורע לו, ומאידיך - אנו מוצאים לא מעט רשעים אשר נהנים מכל טוב...
אשר נהנים מכל טוב...

זכות עם ישראל בארץ ישראל

אֵל תֹּאמַר בְּלִבְבְּךָ בְּהַרְףְּ ה' אֱלֹקֶיךָ אַתֶּם מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי
הִבְיֵאתִי ה' לְרֵשֶׁת אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרֵשֶׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה'
מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ (ט', ד')

המתבונן בפסוק זה, ימצא כי התורה מבקשת להדגיש לבני ישראל באופן חד משמעי כי אין הם עתידים לירש את הארץ בשל צדקתם שלהם - אלא בשל רשעת הגויים אשר הוריש ה' מפניהם.

ואמנם, נקודה זו שבה ומודגשת גם בפסוקים הבאים (ה' - ו'), בהם ממשיכה התורה וכותבת: "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך, ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב. וידעת כי לא בצדקתך ה' אלקיך נותן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה, כי עם קשה ערף אתה".

וכאן צריכים אנו להבין, מה החשיבות הרבה כל-כך שנודעת לסיבה אשר בגינה זכו ישראל לירש את ארצם? מדוע התורה מדגישה ושבחה ומדגישה כי אין אנו יורשים את הארץ בזכות צדקתנו - אלא רק ברשעת הגויים אשר הוריש ה' מפנינו? הלא סוף סוף, בסיכומו של דבר, הארץ כעת - שלנו היא, תהא הסיבה אשר תהא! ונראה לומר, שאילו היתה ארץ ישראל ניתנת לעם ישראל בשל צדקתו - הרי שהיתה זו מתנה מוחלטת, בלא כל תנאי, לנצח נצחים. אכן, מאחר ולא כך הם פני הדברים, מאחר שעם ישראל הינו עם קשה עורף אשר זכה בארצו רק בשל היותו טוב יותר מהגויים אשר אכלסו אותה עד עתה - הרי שברור מאליו כי זכותם להחזיק בארצם ישראל אינה מוחלטת, והיא מותנית בכך שגם מכאן ואילך הם יוסיפו להיות טובים יותר, וראויים יותר מהגויים אשר סביבותיהם!

ואמנם מוצאים אנו שכאשר פקדה את עם ישראל התדרדרות רוחנית, והם ירדו אל הדיוטא התחתונה הגרועה אפילו ממצבם של הגויים יושבי הארץ - הרי שתיכף ומיד הם איבדו את זכותם להחזיק בארץ, והארץ הקיאה אותם מתוכה!

אכן, כאן חשוב להדגיש נקודה מסויימת. שכן לכאורה יש להקשות, מדוע מוצאים אנו כי קדושת ארץ ישראל קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, והיינו שהקדושה אינה בטלה לעולם - ואפילו בשעה שאין ישראל יושבים על אדמתם עדיין היא עומדת בקדושתה? הלא מאחר ובעלותם על הארץ אינה מוחלטת, אלא מותנית

במדרגתם ההוחנית - מתאים היה יותר אילו היתה קדושת הארץ בטלה ומבוטלת מיד כאשר בני ישראל היו מגיעים למצב בו לא היו ראויים לה!

אלא שמכאן למדים אנו, כי גם כאשר בני ישראל מתדרדרים ממדרגתם הרוחנית, וכבר אינם ראויים להחזיק בארץ ולישב בה - עדיין נשאר בהם קדושה מסויימת, מדרגה מסויימת, אשר משמרת את קדושתה של הארץ! על ביאורו של דבר - נוכל לעמוד מתוך התבוננות בדברי הגמרא במסכת ברכות (דף ח', ע"א), שם מובא המעשה הבא:

בהזדמנות, סיפרו התלמידים לרבי יוחנן ד'איכא סבי בבבל', דהיינו, שניתן לפגוש אנשים זקנים בבבל. לשמע הדברים - התפלא רבי יוחנן והשתומם, באשר מקרא מפורש הוא (דברים י"א, כ"א): "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם", והיינו שהזכות של 'ריבוי ימים' - אינה אלא ליושבי הארץ, לאותם המצויים על האדמה אשר נתן להם הקב"ה!

אכן, בסופו של דבר נחה דעתו של ר' יוחנן, כאשר התברר לו כי אותם זקנים היו משכימים ומעריבים לבית המדרש, שכן כעת הוא הבין כי זכות זו היא שעמדה להם להאריך ימים.

והנה, כבר נתקשו המפרשים בביאור דברי הגמרא, ובפשר אותה זכות מיוחדת של השכמת והערבת בית המדרש - אשר בגינה זכו זקני בבל לאריכות ימים, שכן מאחר ור' יוחנן למד מהפסוק שאריכות ימים לא תתכן אלא בארץ ישראל - כיצד תועיל זכות השכמת בית המדרש לענין זה?

ויש אף שאמרו שכיון שעתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ליעקר ולהקבע בארץ ישראל, הרי שאותם סבי גרים במעין ארץ ישראל, ולכן זוכים הם לאריכות ימים.

ונראה לומר, כי כבר מלכתחילה - הבין ר' יוחנן כי אותם זקנים באים בימים אינם תלמידי חכמים, וזאת מאחר שהם הוגדרו כ'סבי' - ולא כ'זקנים'. המילה 'זקן' - מרמזת על זה שקנה חכמה, בעוד המילה 'סבא' - אינה מלמדת אלא על גילו של הקשיש, תוך התעלמות מדרגתו הרוחנית.

מעתה, התפלא רבי יוחנן על שאותם 'סבי' האריכו ימים בחוץ לארץ - וזאת חרף העובדה שאינם 'על האדמה' אשר נתן ה' לאבותיהם.

אכן, משנודע לר' יוחנן כי אותם 'סבלי' משכימים ומעריבים לבית המדרש - נחה דעתו. שכן לכאורה יפלא, הכיצד אותם זקנים הצליחו להתמיד בעקביות על אותה הנהגה נפלאה של השכמת בית המדרש? הכיצד למרות שהם לא היו תלמידי חכמים - עלה בידם לשמר את אמונתם ואת המצוה הזו?

הוא אומר, כי אותה קשיות עורף המאפיינת את עם ישראל, ובגינה הם לא היו ראויים לרשת את ארץ ישראל בזכות עצמם אלא בזכות רשעת הגויים - היא אשר עמדה להם וסייעה להם לשמר את מדרגתם הרוחנית גם בהיותם בין העמים!

מעתה, אותם זקנים אשר זכו לרתום את אותה קשיות עורף המאפיינת את עם ישראל, דווקא לאפיקים חיוביים - ראויים בלי ספק לירש את הארץ בזכות עצמם ולא רק 'בזכות' רשעת הגויים, ועל כן גם בהיותם בגלות על אדמת ניכר - נחשבים הם 'בני ארץ ישראל', ויכולים לזכות לאריכות ימים כאילו היו ממש בארץ הקדושה!

פרישותו של משה רבינו

בְּעֵלְתֵי הַהֲרָה לְקַחַת לְוַחַת הָאֲבָנִים לְוַחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם וְאֲשֶׁב בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם וְאֲרָבָעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי (ט', ט')

ובגמרא (בבא מציעא דף פ"ו, ע"ב): "אמר רבי תנחום בר חנילאי: לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם - מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם".

לכאורה עלינו להבין, כיצד ניתן ללמוד מכך שמושה רבינו לא אכל בשמים - לכך שאין לשנות מן ה'מנהג'? הלא הסיבה שבני האדם אוכלים אינה מחמת 'מנהג' - אלא מחמת שאינם יכולים להתקיים מבלי אכילה ושתייה, בעוד המלאכים שהם רוחניים במהותם - אינם זקוקים כלל למזון, ועל כן הם אינם אוכלים, ולא משום שיש להם איזה 'מנהג' בנושא!

אילו היו המלאכים אוכלים, אלא שהיו מתענים בה"ב ושובב"ם, ומשה רבינו היה נוהג כמותם - ניתן היה לומר שנהג כ'מנהג' המקום, אולם מאחר ואצל המלאכים כלל לא שייכת אכילה, ואין זה 'מנהג' שלהם בעלמא - הרי שאין לומר